

БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД У СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

BANK SUPERVISION IN THE SYSTEM OF BANKING ACTIVITIES REGULATION

СИДОРЕНКО
Ольга Миколаївна
sidorenko_o_n@mail.ru

доцент
кафедри банківської справи
Харківський інститут
банківської справи
Університету банківської справи
Національного банку України
(м. Київ)

У статті узагальнено теоретичні підходи до визначення змісту понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд», а також визначено взаємозв'язки між теоретичними підходами до визначення змісту понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд».

В статье обобщены теоретические подходы к определению содержания понятий «банковское регулирование» и «банковский надзор», а также определены взаимосвязи между теоретическими подходами к определению содержания понятий «банковское регулирование» и «банковский надзор».

Theoretical approaches to determination of content of the concepts «bank regulation» and «bank supervision» are given in the article. Interconnections between theoretical approaches to determination of content of the concepts «bank regulation» and «bank supervision» are determined.

Ключові слова: банк, банківська система, банківське регулювання, банківський нагляд, механізм банківського нагляду.

Ключевые слова: банк, банковская система, банковское регулирование, банковский надзор, механизм банковского надзора.

Key words: bank, banking system, bank regulation, bank supervision, mechanism of bank supervision.

ВСТУП

Стабільність банківської діяльності є однією з найважливіших передумов забезпечення економічного зростання національного господарства. Забезпечити стійке функціонування банків має постійний нагляд за їхньою діяльністю. Проблема формування й ефективного функціонування банківського нагляду в Україні широко досліджується багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14]. Незважаючи на значний доробок учених із зазначеної проблеми, потребують подальших досліджень питання визначення змісту понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд».

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Виходячи з актуальності проблеми, метою даної статті є узагальнення теоретичних підходів до визначення змісту понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд», а також визначення взаємозв'язків між теоретичними підходами до визначення змісту понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд». Як загальні та спеціальні методи дослідження в роботі використовувалися: теоретичне узагальнення – для вивчення наявних теоретичних підходів до визначення змісту понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд»; аналізу й синтезу – для диференціації та узагальнення взаємозв'язків між теоретичними підходами до визначення

змісту понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд»; графічний – для наочного зображення й схематичного представлення результатів дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Вагомість і різноспрямованість впливу банків на динаміку соціально-економічного розвитку суспільства об'єктивно обумовлюють необхідність забезпечення надійності функціонування банківської системи, від стану якої залежить ефективність роботи інших галузей національного господарства. Так, М. Савлук, А. Мороз, М. Пуховкіна [3] прямо пов'язують можливості успішного державного регулювання грошового ринку з підтримкою стабільності банківської системи, виконання складовими якої необхідних функцій обумовлює підвищення обґрунтованості вимог до регулювання та нагляду за банківською діяльністю з боку держави. В. Тен, Б. Герасімов [12] підкреслюють, що сталість роботи банківської системи є однією з ключових передумов нормального функціонування всіх суб'єктів господарювання та грошово-кредитної системи держави в цілому, що, у свою чергу, визначає доцільність реалізації регулятивних заходів, спрямованих на забезпечення здатності банків до протидії поширенню кризових явищ. Слід зазначити, що при розгляді передумов і факторів регулювання банківської діяльності серед науковців немає погодженість думок щодо встановлення сутності та змісту цього процесу. Проведене автором

узагальнення позицій визначення змісту поняття «банківське регулювання» дозволяє, зокрема, визначити такі основні підходи до вирішення даного наукового завдання.

1. Нормативний підхід, відповідно до положень якого банківське регулювання розглядається як процес упорядкування й унормування вимог, правил і стандартів, яких мають дотримуватися банки у організації діяльності, при здійсненні операцій, у відносинах усередині банківської системи. До складу переваг цього підходу слід віднести високий рівень формалізації відносин між банками й регулятивними органами. З другого боку – зосередження уваги на суто формальних аспектах регулювання банківських операцій не є досить продуктивним [1, 7, 9].

2. Нормативно-контрольний підхід, у рамках якого нормативне регулювання доповнюється комплексом контрольних процедур, головною метою здійснення яких є забезпечення дотримання банками відповідних правил і вимог. Реалізація такої концепції дозволяє компенсувати недоліки, притаманні нормативному підходу, а також обмежити втручання держави в діяльність банків. Проте в даному випадку можливості оперативного та гнучкого реагування держави на перебіг процесів функціонування й розвитку банківської системи будуть обмежуватися нормами і правилами, встановленими без урахування специфіки конкретних ситуацій [2, 10].

3. Антикризовий підхід, прихильники якого розширюють сферу регулювання на всі операції та процеси, здійснення яких може відобразитися на стабільності банківської системи зокрема та національної економіки в цілому. З точки зору автора, в даному випадку увага дослідників переноситься з інструментального на цільовий аспект банківського регулювання. Перевагою такого підходу слід вважати можливості розширення потенціалу регулятивного впливу. Проте склад об'єктів регулятивного впливу при цьому має бути обмежений тільки операціями банків, які є небезпечними для стабільності національної економіки [6, 12].

4. Стратегічний підхід, у рамках якого коло цілей регулювання розширюється за рахунок доповнення пріоритету забезпечення стабільності банківської системи цільовими орієнтирами. Найважливішою перевагою такого підходу є підвищення оперативності реагування держави на процеси, які відбуваються на фінансовому ринку. Вибір належного інструментарію банківського регулювання за такого підходу буде ускладнюватися через відсутність однозначних критеріїв диференціації інституціональних пріоритетів держави як основного носія повноважень із банківського регулювання та інтересів окремих органів, які відповідають за виконання функцій, не пов'язаних із функціонуванням банківського сектора [3, 5].

Суперечливість підходів до визначення змісту банківського регулювання насамперед слід вважати відображенням значущості ролі банківської системи в національній економіці, а також відбиттям складності функцій, які виконують банки для забезпечення стабільності суспільного розвитку. Слід зазначити, що в рамках кожного з розглянутих підходів, теорій і концепцій банківського регулювання вважається цілком доцільним здійснення спостереження, нагляду й контролю за банківськими операціями. Дієве регулювання банківської системи може передбачати різний ступінь втручання держави в операції банків і використання різнопланового інструментарію впливу. Тому цілком закономірно здається необхідність ідентифікації та узагальнення зазначених відмінностей через використання різних понять (найбільш поширеними з яких є «банківський нагляд», «банківський контроль»). Так, В. Грушко,

С. Лаптев, О. Любунь, К. Раєвський [4] зазначають, що процеси банківського регулювання та нагляду тісно взаємозв'язані, оскільки значною мірою ґрунтуються на використанні однотипних заходів. Н. Рогова [11] вважає, що державне регулювання банківської діяльності обов'язково має містити такий компонент, як нагляд. В. Жарковська [6] пропонує розглядати комплекси процедур банківського контролю та нагляду як важливі складові процесу регулювання банківської діяльності.

Отже, закономірним відображенням розмаїття теоретичних підходів, яке було описано автором у ході узагальнення змісту поняття «банківське регулювання», стає також наявність серед науковців різних думок відносно сутності процесу банківського нагляду. Зокрема, можна визначити такі основні підходи до вирішення цього наукового завдання.

1. Спостережний (моніторинговий) підхід, зміст якого полягає у віднесенні до сфери банківського нагляду сукупності моніторингово-аналітичних процедур, виконання яких спрямовано на перевірку відповідності банківської діяльності встановленим вимогам. Основною перевагою описаного підходу є однорідність інструментарію банківського нагляду. Проте дієвість банківського нагляду буде обмежуватися мірою відповідності запитам і потребам регулятивних органів в обґрунтуванні управлінських рішень щодо втручання в діяльність банків [3, 4, 6, 9, 13].

2. Контрольний підхід, прихильники якого розглядають банківський нагляд як інструмент здійснення зворотних зв'язків у системі регулювання банківської діяльності. До складу завдань, які вирішує банківський нагляд у контексті забезпечення такого контролю, слід віднести оцінку наявного стану банківської діяльності. Важливими перевагами такого підходу слід вважати орієнтацію на досягнення конкретних результатів, а також можливості для формалізації рекомендацій, які надаються банкам для усунення порушень. З другого боку, звуження сфери банківського нагляду до виконання ревізійно-перевірочних функцій здатне стати причиною для обмеження аналітичного потенціалу наглядових органів [1, 7, 8].

3. Контрольно-спостережний підхід, у рамках якого процедури спостереження й моніторингу нерозривно поєднуються не тільки з перевіркою відповідності поточних банківських операцій встановленим вимогам, але також доповнюються визначенням заходів, необхідних для запобігання виникненню порушень. Важливою перевагою такого підходу слід вважати наявність завершеного циклу управління, у ході якого визначення управлінської проблеми доповнюється реалізацією заходів для її вирішення. Слід, проте, наголосити, що дієвість регулюючого впливу в цьому випадку може суттєво обмежуватися через відсутність у складі циклу управління процедур цілеспрямованості, організації, мотивації [10, 14].

4. Інституціональний підхід, відповідно до якого банківський нагляд слід розглядати в контексті вирішення широкого кола завдань банківського регулювання на основі інституціонального регулювання, яке складається з комплексу норм і правил діяльності банків, а також інструментарію, що забезпечує дотримання таких правил. Важливою перевагою інституціонального підходу є можливість інтеграції та поєднання процедур, з одного боку, централізованого державного впливу на процес функціонування банківської системи, а з другого – саморегулювання, учасниками якого виступають банки. До суттєвих ускладнень, притаманних використанню такого підходу, слід віднести недостатню визначеність методологічних і методичних засад інституціонального регулювання [5, 7].

У ході узагальнення теоретичних підходів до визна-

чення змісту понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд» автором визначено взаємозв'язки між тео-

ретичними підходами до визначення змісту понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд» (рис. 1.).

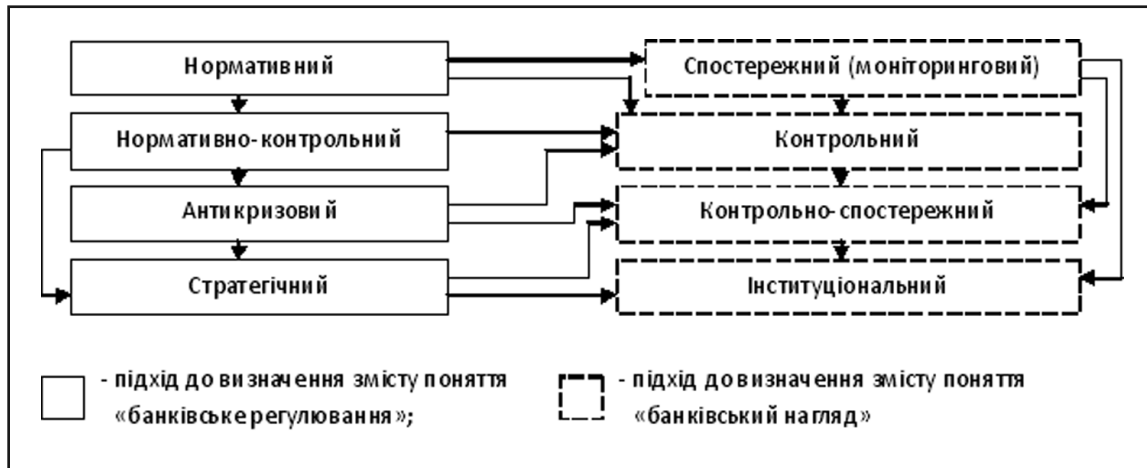

Рис. 1. Схема взаємозв'язків між теоретичними підходами до визначення змісту понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд» (авторська розробка)

З точки зору автора, саме використання інституціонального підходу в найбільшій мірі відповідає потребам забезпечення надійності функціонування банківської системи та стабільності розвитку національної економіки. Обґрунтованість цього припущення базується на широких можливостях, які виникають у рамках реалізації такого підходу для врахування та взаємоузгодження цілей та інтересів різних груп учасників банківських операцій. Крім того, інституціональний підхід, положення якого включають необхідність формування єдиного інституціонального середовища банківської діяльності, найбільшій мірою дозволяє врахувати в ході формування національних систем банківського регулювання сучасні тенденції до глобалізації фінансових ринків, інтернаціоналізації банківських операцій і поглиблення процесів економічної інтеграції.

ВИСНОВКИ

На підставі узагальнення теоретичних підходів до визначення змісту понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд» автором визначено взаємозв'язки між теоретичними підходами до визначення змісту понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд». На думку автора, використання інституціонального підходу найбільшій мірою відповідає потребам забезпечення стабільності функціонування банківської системи та розвитку національної економіки.

Подальшого дослідження вимагають питання функцій, принципів, цілей та інструментарію банківського нагляду в контексті забезпечення стабільного розвитку банківської системи.

Література:

1. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р. № 679 – XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – 238 с.

2. Гейвандов Я. Основы правового регулирования банковской системы в Российской Федерации / Я.А. Гейвандов // Государство и право. – 1997. – № 6. – С. 84–95.

3. Гроші та кредит / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пухова. – К.: КНЕУ, 2001. – 602 с.

4. Грушко В. Банківський нагляд: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.І. Грушко, С.М. Лаптев, О.С. Любунь, К.Є. Раєвський. – Київ: Центр навч. л-ри, 2004. – 264 с.

5. Грюнинг Х. Анализ банковских рисков. Система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском / Х. ван Грюнинг, С. Брайович-Братанович. – М.: Издательство «Весь Мир», 2007 – 304 с.

6. Жарковская Е. Банковское дело. / Е.П. Жарковская. – М.: Омега-Л, 2006. – 452 с.

7. Загородній А. Фінансовий словник. 4-те вид., випр. та доп. / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – К.: «Знання», 2002. – 566 с.

8. Лаврушин О. Банковское дело: современная система кредитования / О.И. Лаврушин, О.Н. Афанасьева. – М.: Кнорус, 2007. – 264 с.

9. Міщенко В. Банківський нагляд: Навчальний посібник / В.І. Міщенко, А.П. Яценюк, В.В. Коваленко, О.Г. Коренева. – Київ: Знання, 2004. – 406 с.

10. Науменкова С. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн. / С.В. Науменкова, В.І. Міщенко. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, УБС НБУ, 2010. – 170 с.

11. Рогова Н. Деякі теоретичні аспекти державного регулювання банківської діяльності. // Економіка України. – 2004. – № 4. – С. 36–39.

12. Тен В. Экономические основы стабильности банковской системы России / В.В. Тен, Б.И. Герасимов. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2001. – 308 с.

13. Bestmann U. Finanz- und Börsenlexikon. – 4. Auflage. – München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2000. – 934 S.

14. Newman P. The New Palgrave Dictionary of Money & Finance (in 3 volumes). / P. Newman, M. Milgate, J. Eatwell (Editors). – Volume 1. – London: Macmillan Press Limited, 1992. – 865 p.